

УДК 332.15

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-4.5>

Кацемір Я.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу й іноземних мов,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрно-економічний університет»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті дано опис агроекотуризму як нового напрямку у сфері туризму в Україні. Розглянуто основні показники і тенденції його розвитку, особливості становлення та розвитку агроекотуризму як нового виду сільського відпочинку. Проведено оцінку ресурсного потенціалу розвитку агротуризму в сільській місцевості, визначено перспективи розвитку агротуризму в Україні. Туризм, що пов'язаний із перебуванням в особистому сільському чи фермерському господарстві, характеризується різними формами проведення вільного часу, користуючись туристичними послугами в межах сільської гостинної садиби. Такий вид сільського туризму зазвичай називають агроекотуризмом. Це перспективна сфера туристської діяльності національної економіки, що вимагає наукового аналізу її динамічної мінливості, нових тенденцій розвитку, кон'юнктури цього виду туристичного ринку, її менеджменту, маркетингу, кадрового забезпечення, інфраструктури, вітчизняного і зарубіжного досвіду організації, що ґрунтується на науковому термінологічному і категоріальному апараті.

Ключові слова: агроекотуризм, сільський туризм, екологічний туризм, розвиток агроекотуризму.

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF AGROECOTURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

Katsemir Yana

Kherson State Agrarian and Economic University

This article describes agroecotourism as a new direction in the field of tourism in Ukraine. The main indicators and trends of its development are considered. Peculiarities of formation and development of agroecotourism as a new type of rural recreation are considered, the resource potential of agrotourism development in rural areas is assessed, prospects of agrotourism development in Ukraine are determined. Tourism associated with a stay in a personal farm or farm is characterized by various forms of leisure, using tourist services within the rural hospitable estate. This type of rural tourism is usually called agroecotourism. Agroecotourism is a promising area of tourism of the national economy, which requires scientific analysis of its dynamic variability, new trends, the situation of this type of tourism market, its management, marketing, staffing, infrastructure, domestic and foreign experience of the organization based on scientific terminological and categorical apparatus. This concept is diverse, including acquaintance with cultural monuments, holidays, festivals, natural attractions, industrial heritage, theme parks and museums. In addition, it is one of the most important types of cultural and educational tourism in our country. Unique ecologically clean nature, rich historical, cultural and spiritual heritage, which is reflected in the traditions and mentality of the Ukrainian people, the presence of architectural and natural monuments create the preconditions for agroecotourism to become an important sector of the country's economy in the coming years. The development of agro-ecotourism is extremely important for Ukraine. On the one hand, in Ukraine there are a large number of unprofitable and unprofitable agricultural organizations, a fairly high level of unemployment, and on the other hand, in the countryside, picturesque natural landscapes, the presence of archaeological, historical and cultural monuments, distinctive traditions and customs, crafts and trades, folklore, which allows you to use this fact as an advertisement in attracting tourists. Rural tourism in Ukraine has been dynamically developing for a number of years.

Keywords: agroecotourism, rural tourism, ecological tourism, development of agroecotourism.

Постановка проблеми. Останнім часом агротуризм в Україні є одним із найбільш поширених напрямів у сфері туризму. Про це свідчить постійно оновлювана стрічка новин, де можна знайти інформацію про різні заходи, пов'язані з агроекотуризмом. У європейських країнах жителі міст усе більше надають перевагу відпочинку у селі, ніж на морях. Туристів із великих міст приваблюють мальовничі ландшафти, затишна атмосфера селищ і гостинність власників садиб.

Сьогодні агроекотуризм – це зростаючий сегмент на світовому туристичному ринку, який має значний обсяг послуг. Агроекотуризм за соціальною, економічною і духовно-моральною значимістю стає пріоритетним напрямом у туристичному бізнесі. На думку експертів, агроекотуризм для України є ядром її туристичного продукту. Для розвитку агроекотуризму наша країна має весь комплекс сприятливих умов: географічне положення, незаймана природа з унікальними ландшафтними національними парками, тисячами озер, річок, лісами, що збереглися в первозданному вигляді, пам'ятники культури, колоритні села з їх національною кухнею і побутом, гостинність і толерантність українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблеми функціонування сільського туризму тією чи іншою мірою досліджували В. Гетьман [5], П. Горішевський,

М. Пітюлич, М. Рутинський та інші науковці. Вітчизняні вчені все частіше звертаються до питань організації сільського туризму як напрямку, що найбільш інтенсивно розвивається в сучасному міжнародному туризмі [1, с. 141]. Під агротуризмом Я. Маєвський розуміє різні форми туризму, пов'язані з функціонуванням сільського господарства. Сільськогосподарське виробництво і годівля тварин становлять одну з істотних принад. Сільський туризм, за визначенням науковця, являє собою кожен вид туризму, який відбувається у сільському середовищі й використовує його цінності. Сільський спосіб життя, природа, краєвиди, культура, архітектура тощо є головними принадами [2, с. 54].

В останні роки за кордоном з'явилися перші публікації з екотуризму, які відображають взаємозв'язок міжнародного туризму з екологічними проблемами, результати аналізу функціонування національних парків, піднімають проблеми сталого розвитку екопослуг.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану розвитку агроекотуризму та виявлення тенденцій і перспектив його розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній світовій економіці всі аспекти політики в галузі розвитку взаємозалежні. Торгівля розглядається у взаємозв'язку з фінансами, виробництво товарів – зі сферою послуг, сільське господарство – з інноваційною виробничою, екологічні проблеми – з господарською діяльністю і т. д. Різні економічні, політичні, соціальні, екологічні, культурні, природні аспекти життєдіяльності людини тісно переплелися між собою. Слід ураховувати і взаємозв'язок внутрішньої економіки зі світовою незалежно від рівня розвитку країни і ступеня її інтеграції у світове господарство.

Міжнародна практика також свідчить про те, що сьогодні в різних сферах світової економіки з'явилися нові проблеми, наприклад екологічні – у сфері міжнародного туризму, субсидування, диференціації виробництва та розвитку в сільській місцевості різних прибуткових видів діяльності – у сфері сільського господарства.

Для туриста агротуризм означає туристичну активність людини, яка має намір пізнати сільськогосподарське виробництво або відпочити у сільському середовищі. Натомість суб'єкти, що надають агротуристичні послуги, у поняття «агротуризм» вкладають різне значення, наприклад агровідпочинок, спорт – агроспорт і навіть розміщення – агроготелі, харчування – агрогастрономія, відпочинок лікування, реабілітація – аеротерапія.

Екотуризм – форма активного і безпосереднього відвідування територій з особливими природними і культурними умовами. Екотуризм спрямований на охорону природного і культурного середовища регіонів, які відвідують туристи. Синонімом терміна «екотуризм» є поняття «природничий туризм». Екотуризм може бути активним, фауно- та флористичним, культурологічним і етнографічним [1, с. 142].

Агроекотуризм – саме та нова сфера діяльності і досліджень, де простежується взаємодія напрямів як економічного, так і неекономічного характеру, як світового, так і національного рівнів, зокрема надання внутрішніх і міжнародних туристичних послуг, розвиток економіки регіонів і сільськогосподарського виробництва, вирішення глобальних екологічних і соціальних проблем, збереження культурної спадщини та національних традицій. Окремі аспекти цих напрямів, якщо

розглядати кожен із них як самостійне, у вітчизняній і зарубіжній науці досить досліджені [3, с. 18].

Однак, незважаючи на активізацію досліджень у галузі агротуризму, низка суттєвих питань ще не знайшла відображення. Серед найбільш важливих:

- система регулювання агротуристичних послуг;
- оптимізація взаємовідносин між суб'єктами агротуристичного ринку;
- розвиток агротуризму як конкурентоспроможного сектору міжнародних туристичних послуг;
- сертифікація агротуристичних послуг відповідно до міжнародних стандартів;
- розвиток агротуризму на основі виробництва екологічно чистих продуктів.

Сільський туризм – далеко не нове явище в Україні. Елементи сільського туризму можна знайти і в оренді дачних будиночків, і у відпочинку в сільських готелях.

Одним із основних чинників, що сприяють розвитку агроекотуризму в Україні, є те, що понад 70% території – сільськогосподарські землі.

Станом на 1 січня 2020 р. в країні налічувалося 28 377 сільських населених пунктів, це досить високий показник. За останні роки загальна їх кількість по всіх областях скоротилася, що свідчить про необхідність активного пошуку нових форм розвитку сільської місцевості [4].

Згідно з економічною теорією, важливим чинником розвитку будь-якого продукту є попит на нього на ринку. Попит же визначається, по-перше, потребами суб'єкта, по-друге, наявністю можливостей реалізації, тобто стосовно туристичного бізнесу – наявністю вільного часу і коштів для споживання послуг. Дані можливості з'являються у міру зростання продуктивності праці та її оплати. Для розвитку туристичної сфери необхідна також певна зміна умов суспільно-культурного середовища. Так, із підвищенням рівня життя повинні змінюватися стереотипи мислення і культура поведінки, в іншому разі спостерігається руйнування соціально-економічного середовища і настання кризи структури споживання.

В Україні агроекотуризм почав розвиватися не так давно, проте динаміка за кількістю садиб і туристів досить значна.

У сегменті агроекотуристичного бізнесу є значні проблеми. Держава не хоче дивитися на агроекотуризм як на сегмент туристичного бізнесу з великим потенціалом. Важко передбачити, в якій площині буде рухатися галузь далі. Оскільки Україна все ж таки орієнтується на сільськогосподарський сектор, можливо, наша країна буде початківцем із великим потенціалом у цій галузі.

Щодо іноземних інвестицій, то можна відзначити, що іноземці не дуже зацікавлені у цьому. З огляду на рівень доходів українців, вони не бачать у них потенційно великих клієнтів. Тому потрібно організувати потік іноземних туристів в Україну – розвивати в'їзний туризм у нашій країні. Однак і тут існують проблеми. Окрім інфраструктури, якої в Україні поки немає, потрібно організувати мотивацію для приїзду іноземних туристів [5, с. 24].

Говорячи про залучення іноземних туристів, слід підкреслити, що перш за все таких людей цікавить не комфорт, а автентика (умови для життя, натуральна їжа, місцеві традиції та фольклор).

Що заважає розвитку цієї сфери? У першу чергу – відсутність в Україні позитивного міжнародного іміджу, скоординованої програми просування та маркетингової концепції.

Одне з головних завдань – створити умови для того, щоб турист затримувався в регіоні та країні як можна довше.

Таким чином, для успішного розвитку нового напрямку діяльності у сфері туризму потрібна мобілізація сил усіх учасників проекту, учасників агротуризму – організаторів проектів; власників засобів розміщення; інформаційно-рекламних служб; фінансових організацій; підприємств туристичного комплексу. Лише взаємодія всіх взаємопов'язаних структур здатна забезпечити ефективний, комплексний і прогресивний розвиток агроекотуризму. У територіальному розподілі розміщення агроекотуризму повинні простежуватися такі тенденції: сприятлива екологічна ситуація; зосередження готельного фонду поблизу автомагістралей для залучення транзитних туристів; концентрація засобів розміщення в місцях транспортної доступності до великих міст, у тому числі до обласного центру; вибір унікальних природних екосистем для створення баз відпочинку. Організація проживання може бути забезпечена двома способами: здача в найм житла власниками засобів розміщення; проживання в сім'ях у сільській місцевості.

Існує чимало мотивів вибору городянами відпочинку в сільській місцевості:

- відсутність коштів на путівку на дорогий фешенебельний курорт;
- усталений у певної категорії людей незалежно від достатку стереотип відпочинку в сільській місцевості;
- необхідність оздоровлення в місцевих кліматичних умовах;
- можливість харчуватися досить дешевою, вирощеною в умовах органічного землеробства продукцією;
- реальна можливість долучитися до сільськогосподарських робіт для власного задоволення;
- потреба в спокійному, розміреному ритмі життя, що відрізняє сільські умови від міської метушні;
- можливість залучення до іншої культури та звичаїв, участь у місцевих святах і розвагах, спілкування з людьми іншої суспільної формації [6, с. 64].

Окрім того, таку організацію відпочинку, як агроекотуризм, можна ефективно використовувати для дітей дошкільного та підліткового віку у вихідні та святкові дні, а також у період літніх канікул.

Таким чином, відпочинок у селі – це кардинальна зміна обстановки, що дає змогу зняти стрес, що накопичився за рік роботи в напружених міських умовах.

Україна має достатній природний потенціал для розвитку агроекотуризму. Найбільш привабливими природними об'єктами для масового оздоровчого туризму є елементи гідрографічної мережі: понад 20 тис озер, 30 тис річок, різноманітність флори і фауни. Ліси займають 15,9% території країни (понад 10 млн га). Серед інших європейських країн Україна виділяється відносно високим ступенем збереження природних ландшафтів.

Україна має багату історико-культурну спадщину, яку становлять пам'ятники мистецтва, археології, архітектури, історії.

Одним із найважливіших ресурсів внутрішнього і з'їзного туризму є багата і самобутня національна куль-

тура. Фольклорно-етнографічний потенціал країни включає велику кількість центрів народних промислів і ремесел, у тому числі традиційної творчості, вишивки, гончарства, плетіння.

Слід указати на економічні вигоди розвитку в країні сільського туризму. Це, по-перше, можливість збільшити частку послуг у виробництві агропромислового комплексу, по-друге, поліпшити сальдо платіжного балансу за рахунок перетворення агротуристичних послуг в експортний продукт. Агротуризм як послуга дає змогу оптимізувати сільськогосподарське виробництво і підвищити його ефективність завдяки тому, що послуга в структурі витрат має більш високу частку доданої вартості. Це особливо актуально у відношенні продукції сільськогосподарських підприємств, що характеризується високою матеріаломісткістю.

Для сільських регіонів України агроекотуризм надає значні потенційні вигоди:

- здатний стати важливим джерелом працевлаштування людей, які тут проживають, особливо в економічно малорозвинених районах. Місцеві жителі можуть бути офіціантами, роздрібними торговцями, працівниками системи гостинності;
- відкриває сільському населенню можливості для бізнесу;
- підвищує дохід місцевих бюджетів;
- зберігає місцеву культуру і звичаї, підтримує реставрацію наявних історичних пам'яток;
- сприяє впливає на проведення заходів, пов'язаних із захистом навколишнього середовища, оскільки індустрія туризму порівняно з іншими видами діяльності є більш екологічно чистою.

Економічна вигода для сільських районів від розвитку агроекотуризму полягає у можливості використання в туристичному бізнесі людей старшого працездатного віку, які в структурі сільського населення становлять приблизно 67%.

Для ефективного розвитку і функціонування підприємств агроекотуризму необхідно виконувати низку заходів щодо поліпшення та вдосконалення організаційних і освітніх моментів діяльності.

Основним напрямом, який сприяє просуванню туристичного продукту на ринок, можна вважати розвиток традиційних промислів. Акцент слід робити на тому, на чому не залишили свого відбитку урбанізація і масова культура. Найбільшу привабливість мають споконвічно українські промисли, а особливу зацікавленість викликають промисли, що дійшли до нас в незмінному вигляді.

Слід більш детально продумати маркетингову політику, розробити відповідну тактику і стратегію для просування даного виду туристичного продукту. Для успішного просування агроекотуризму необхідно використовувати найрізноманітніші засоби комунікацій, що підлягають єдиній стратегії й єдиному фірмовому стилю. Оскільки Інтернет стає основним джерелом інформації для більшості туристів, необхідно ввести розділи з агроекотуризму на туристичних сайтах. При цьому важливо мати основний ресурс, на якому зосереджена вся база даних, основні новини, нормативно-правові акти і т. п.

Слід створювати інформаційні центри регіонів країни у сфері агроекотуризму. У рекламних матеріалах з агроекотуризму повинна міститися достатня інфор-

мація про враження, на які можуть розраховувати туристи, включаючи відомості про рельєф і клімат, тваринний і рослинний світ й у цілому про відвідувану місцевість. Сюди повинна також включатися правдива інформація про розміщення і організацію харчування, а також рекомендації про те, що можна і чого не можна робити в даному туристському центрі. У зарубіжних ЗМІ необхідно регулярно проводити інформаційно-ознайомчі заходи з метою формування привабливого іміджу України на світовому туристичному ринку.

Успішний розвиток агроекотуризму неможливий без фінансової підтримки. Можливі джерела – це, головним чином, позабюджетні кошти: власні кошти власників садиб і власників супутніх туристичних послуг; кредити банків; міжнародна технічна та гуманітарна допомога (гроші спонсорів різних проєктів у сфері розвитку агроекотуризму); гроші приватних інвесторів в об'єктах агроекотуризму; спонсорські кошти підприємств, що працюють на українському ринку. Ця фінансова система вже працює, проте потребує вдосконалення. Так, рекомендується спростити процедуру реєстрації проєктів міжнародної технічної допомоги, розширити сферу спонсорства для підприємств, а порядок видачі кредитів зробити менш витратним.

Підготовка кадрів у сфері агротуризму повинна стати одним із пріоритетних завдань освітньої діяльності аграрних університетів із підготовки затребуваних висококваліфікованих фахівців для агроекотуризму. Підготовка фахівців із відмінним знанням іноземних мов, сучасних комп'ютерних технологій для готельно-туристичного комплексу сприятиме створенню позитивного іміджу країни і, отже, притоку іноземних туристів.

Оскільки існує сезонність попиту на послуги агроекотуризму, то даний попит можна згладити, пропонує туристам у міжсезоння різні розважальні про-

грами, засновані на старовинних святах, обрядах і звичаях. Так, наприклад, «мертві» з погляду попиту лютий і березень можна зробити привабливими завдяки святкуванню Масляної, проведів зими й інших народних свят.

Висновки з проведеного дослідження. Агро-туристична діяльність – пріоритетний напрям розвитку сільськогосподарської діяльності в межах сільських територій України. Організація дозвілля і відпочинку на селі дасть змогу комплексно підійти до вирішення низки соціальних, економічних, а особливо екологічних негараздів. Питанням організації агротуризму присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, проте у цілому дослідження даної проблематики не набуло належного розвитку. Досі відсутній системний характер, а напрями розвитку аграрного туризму в межах сільських територій розглядаються лише відокремлено [1, с. 145].

Розвиток агроекотуризму як сектору туристичної галузі – це надійна можливість зайнятості та забезпечення робочими місцями населення, яке проживає в сільській місцевості. Даний вид туризму стимулює значне зростання числа туристичних маршрутів в околицях традиційних місць відпочинку, що сприяє відновленню пам'яток природи і культури у цих районах. Завдяки агроекотуризму багато місцевих населених пунктів отримують нове життя як рекреаційні центри. Розвиток агроекотуризму позитивно впливає на розвиток підприємництва у сфері туризму, підтримуючи малий бізнес у цій галузі. Окрім того, зараз на українському та міжнародному ринках туризму зростає інтерес до агроекотуризму й є попит на оренду в літній період будинків у сільській місцевості. Таким чином, потреба в такому виді відпочинку поступово зростає, що забезпечує перспективи розвитку агроекотуризму як частини галузі туризму в Україні.

Список використаних джерел:

1. Філюк С.М. Сутність поняття, умови та перспективи агротуристичної діяльності. *Young Scientist*. 2017. № 5.1(45.1). С. 141–145.
2. Маєвський Я. Агротуризм: poradnik dla sil'skogo gospodarja. Львів, 2005. 80 с
3. Лученок С.А. Агротуризм: світовий досвід та розвиток в Республіці Білорусь. Мінськ, 2008. 198 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrcensus.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2020).
5. Гетьман В.І. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність. 2002. № 3. С. 24–29.
6. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії. Київ, 2005. 96 с.

References:

1. Filyuk S.M. (2017) Sutnist ponyattya, umovi ta perspektivi agroturistichnoyi diyalnosti [The essence of the concept, conditions and prospects of agritourism]. *Young Scientist*. May. (in Ukrainian)
2. Mayevskij Y. (2005) Agroturizm: poradnik dlya sil'skogo gospodarja [Agritourism: a guide for farmers]. Lviv. (in Ukrainian)
3. Luchenok S.A. (2008) Agroturizm: svitovij dosvid ta rozvitok v Respublici Bilorus [Agritourism: world experience and development in the Republic of Belarus]. Minsk. (in Russian)
4. Oficijnij sajт Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukrayini [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrcensus.gov.ua/> (accessed 26 October 2020).
5. Getman V.I. (2002) Ekoturizm chi ekologichnij turizm: teoriya i realnist [Ecotourism or ecological tourism: theory and reality]. (in Ukrainian)
6. Mazur F.F. (2005) Socialno-ekonomichni umovi rozvitku rekreacijnoyi industriyi [Socio-economic conditions for the development of the recreational industry]. Kiyv. (in Ukrainian)

E-mail: kacemirvana@gmail.com